

Helsedirektoratet
Pb. 7000 St. Olavs plass
0130 OSLO

Deres referanse

Vår referanse
16/00016-114

Vår dato
09.09.2016

Høringssvar - Veileder om pårørende i helse- og omsorgstjenesten

Fellesorganisasjonen (FO) er fagforening og profesjonsforbund for over 27.000 barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere.

FO er fornøyd med at direktoratet har utarbeidet en ny oppdatert veileder som har som mål å synliggjøre, anerkjenne og støtte pårørende som står i krevende omsorgsoppgaver, og som understreker betydningen av å ivareta psykososiale forhold. Behovet for sosialfaglig kompetanse i helse- og omsorgstjenesten blir tydeliggjort som en viktig del av arbeidet med pasienter, brukere og pårørende.

Veilederens disposisjon og oppbygging framstår som informativ og lettlest, med konkrete anbefalinger og korte henvisninger til gjeldende regelverk for hvert kapittel. Det er positivt at veilederen også tematiserer arbeid med barn som pårørende.

FOs kommentarer til veilederen gis fortløpende til de aktuelle kapitlene.

Veilederen benytter benevnelsen «helsepersonell». Vi mener det i begrepsavklaringen innledningsvis bør presiseres hvem som er å anse som «helsepersonell». FO mener for øvrig at helse- og sosialfaglig personell er en mer dekkende benevnelse, og anmoder om at man benytter helse- og sosialfaglig personell gjennomgående i veilederen.

Veilederen beskriver arbeid med etterlatte i kapittel 4.3.7. Benevnelsen «etterlatte» bør defineres i begrepsavklaringen innledningsvis.

FO mener veilederen gir god beskrivelse av hvem som er å betrakte som pårørende, og hvordan dette skal avklares. Hvordan helse- og sosialfaglig personell skal forholde seg dersom pasienten ikke har pårørende bør også beskrives. Pasienter som ikke har pårørende kan ha behov for ekstra hjelp og støtte fra det offentlige. Det er derfor særlig viktig at helse- og sosialfaglig personell kartlegger pasientens nærmeste nettverk.

FO

Besøksadresse:
Mariboestgt. 13
0183 Oslo

Postadresse:
Pb. 4693 Sofienberg
0506 Oslo

Telefon:
02380

Telefaks:
94 76 20 18

e-post:
kontor@fo.no

www.fo.no

Bankgiro:
9001.06.35674

Bankgiro kontigent:
9001.08.71394

Foretaksnr.:
870 953 852 MVA

Kapittel 2.2.1

Våre medlemmer erfarer at plikten til å undersøke om pasienter har omsorg for mindreårige barn følges opp i varierende grad. Vi ber derfor om at plikten til å kartlegge, informere og journalføre denne informasjonen kommer enda tydeligere fram, gjerne med henvisning til journalforskriften § 8 slik:

Det følger av forskrift om pasientjournal § 8 (krav til innhold):

- Første ledd bokstav t: Opplysning om hvorvidt pasient med psykisk sykdom, rusmiddelavhengighet eller alvorlig somatisk sykdom eller skade har barn.

FO har tidligere rettet en henvendelse til HOD vedrørende dekning av reiseutgifter for barn som pårørende. Vi mener det ikke er samsvar mellom intensjonen i lovbestemmelsen om barn som pårørende og reiseforskriften som hjemler reglene for refusjon av reiseutgifter, for barn som har en forelder innlagt i helseinstitusjon. Ifølge pasientreiseforskriften § 19 a) har barn under 14 år rett til å få dekket nødvendige utgifter ved reise for å besøke foreldre med livstruende sykdom. Det betyr at barn over 14 år må dekke dette selv. I tillegg kommer at pasientreiseforskriften ikke hjemler dekning av opphold og overnatting. Selv om veilederen ikke berører dette direkte, mener vi det er så viktig at lovbestemmelsen og reiseforskriften harmonerer, at det må beskrives.

Kapittel 2.2.2

Vi foreslår at formuleringen «Vurder å ...» fjernes, og overskriften endres til «Undersøk om pasienten har mindreårige søsken».

Kapittel 2.4.1

Under punktet om «Pårørendegrupper som kan ha særlig behov for støtte» foreslår FO at man tar inn et nytt kulepunkt:

- Foreldre til barn med alvorlig livslang sykdom og/eller funksjonshemming og deres søsken.

FO mener det er viktig å presisere at pårørendes behov for hjelp og støtte avhenger av sykdommens karakter, men også konteksten familien lever i. Det er spesielt viktig at alle som arbeider i helse- og omsorgstjenesten evner å identifisere pårørende med særlig behov for støtte. Helse- og sosialfaglig personell må være spesielt oppmerksom på forhold som tilsier at pårørende har behov for sosialfaglig bistand. Sosionomer og vernepleiere har kompetanse på å kartlegge psykososiale betingelser, synliggjøre muligheter og gi praktisk bistand og støttesamtaler. De har særlig kompetanse på gjeldende lovverk og kjennskap til instanser det kan være aktuelt å kontakte, for at pårørende skal få den hjelp og bistand de har behov for. FO mener sentrale myndigheter må ta nødvendige grep og sørge for at det er tilgjengelig sosial- og vernepleiefaglig personell i tjenesten, med ansvar for å følge opp pårørende både i spesialisthelsetjenesten og i kommunale helse- og omsorgstjenester.

Kapittel 3.4 Pårørendes kompetanse.

Veilederen tar utgangspunkt i at gjeldende lover og regelverk blir fulgt. Men vi vet at manglende oppfølging og iverksetting skjer. Dette er alvorlig, særlig for pårørende til alvorlig syke og/eller funksjonshemmede som står i utfordrende omsorgsoppgaver over tid. Pårørende opplever i mange tilfeller at de har mer

kompetanse enn de som skal yte hjelp og bistand. Dette gjelder særlig innen kommunale helse- og omsorgstjenester.

FO vil derfor foreslå at det tas inn et nytt avsnitt under kapittel 3.4.1:

Når helse- og sosialfaglig personell opplever å ikke ha tilstrekkelig kompetanse, må de sørge for at de får den opplæringen de trenger for å ivareta pårørende på en god måte. Noen ganger er det fordel om opplæring gis til helse- og sosialfaglig personell og pårørende samtidig. Det vil bidra til felles forståelse av utfordringene og mulighet for gjensidig kunnskapsutveksling. Dette vil være positivt for videre samarbeid og brukerinvolvering.

Kapittel 3.5.1 Nytt punkt: Ved avhenting av pasient, med bistand, i egen bolig, skal helse- og omsorgstjenesten sørge for at eventuelle pårørende blir ivaretatt. Helse- og sosialfaglig personell bør være særlig oppmerksomme på hva barn og ungdom som pårørende har opplevd, og hvordan de ivaretas under og etter et tvangsvedtak.

FO mener veilederen dekker forarbeidet før innleggelse på tvang i tverrfaglig spesialisert behandling for rusmiddelmisbruk (TSB) og kommunens involvering med pårørende godt. Men det er viktig at veilederen harmonerer med innholdet som landes i IS-2355. Pårørende har ofte kunnskap som er viktig i utredning, behandling og rehabilitering. Pårørende er derfor en viktig ressurs for brukeren/pasienten, og en sentral samarbeidspartner for tjenesteutøver.

Selv om det ikke fattes vedtak om innleggelse etter bekymringsmelding fra pårørende bør saksbehandler vurdere om det er behov for bistand og støtte, sørge for at pårørende får informasjon om aktuelle hjelpetilbud og hvor de kan henvende seg for å få hjelp. Hensynet til mindreårige søsken må vurderes særskilt. Dette gjelder særlig overfor pårørende til yngre personer (under 30 år), og personen bor hjemme hos familien eller har utstrakt kontakt med pårørende.

FO mener veilederen må ha et eget underkapittel under 3.5 som omhandler pårørendes rettigheter, samarbeid, involvering og ansvarsforhold etter at pasienten er innlagt etter Helse- og omsorgstjenestelovens §§10.2 og 10.3 i Helseforetakets tverrfaglige spesialiserte behandling. Pårørende er pasientens viktigste støtte og sikkerhetsnett, selv om relasjonen er skadd som følge av rusmisbruket og problematikk misbruket fører med seg. Det må derfor legges til rette for tilknytning mellom pasient og pårørende og reetablering av kontakt hvis kontakten er brutt. Pårørende må involveres gjennom hele behandlingsprosessen, slik at både de og pasienten er best mulig rustet for de utfordringene som måtte komme etter innleggelsen.

Vi mener det bør være et eget underkapittel som omhandler samtidig rus og psykisk lidelse, og hvilke hensyn helse- og sosialfaglig personell må ta overfor pårørende til pasienter med slik dobbel diagnose. Det er også behov for å tydeliggjøre hvem som har ansvar for oppfølging og ivareta pårørende når pasienter som er under behandling i TSB blir innlagt på akuttpsykiatrisk avdeling.

Kapittel 4

FO mener det er svært viktig at det blir klarlagt hvilke grupper som har et særlig behov for sosialfaglig bistand. Veilederen beskriver godt hvilken støtte som kan være aktuell, og hvordan man bør arbeide med pårørende.

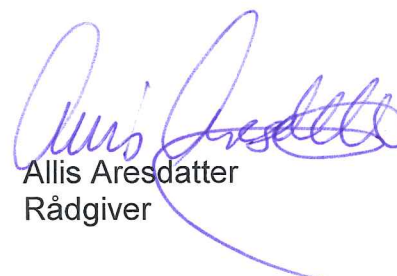
Vi vet at mange pårørende har en tøff hverdag med omsorgsoppgaver som går langt utover det en kan forvente at de skal klare. Langt fra alle får den hjelpen de har behov for. Dette understreker behovet for en veileder som tar utgangspunkt i hvordan vi mener praksis skal være, og er klar og tydelig på hvordan det kan gjøres.

FO mener veilederen bør ha et eget avsnitt, eventuelt underkapittel, under kapittel 4, om støtte til pårørende til pasienter med kronisk hjerneorganisk lidelse som følge av rus og avhengighetsproblematikk. Avsnittet/underkapitlet bør også ta for seg hvilke juridiske rettigheter og begrensninger pårørende til denne pasientgruppen har, for eksempel i forhold til klageadgang. Pårørende til disse pasientene står overfor utfordringer knyttet til både akutt sykdom og langvarig sykdom/lidelse. Helse- og sosialfaglig personell bør være oppmerksom på at pårørende selv kan ha behov for behandling, som følge av belastningene med å ha et familiemedlem med problematisk rusmiddelbruk og avhengighetstilstand.

Med vennlig hilsen

Mimmi Kvisvik
Forbundsleder

Allis Aresdatter
Rådgiver